

THE ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF LEASING IN INTERNATIONAL STANDARDS OF FINANCIAL REPORTING

Khasanboyev Oxunjon Ximmatjon o'g'li

PhD candidate, Tashkent State University of Economics

Abstract: This article analyzes the organizational foundations of leasing within the framework of International Financial Reporting Standards (IFRS). Special attention is given to IFRS 16 – "Leases", examining its key provisions and practical significance. The study focuses on identifying types of leases, their impact on financial reporting, and the financial stability of enterprises.

Keywords: Lease accounting, IFRS 16, financial reporting, operating lease, finance lease, balance sheet impact, lessee reporting, lessor reporting, economic impact, international standards, financial transparency, capital structure, lease obligations, EBITDA improvement, corporate finance.

MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIDA IJARANING TASHKILIY ASOSLARI

Xasanboyev Oxunjon Ximmatjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

thesunjon@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) doirasida ijaraning tashkiliy asoslari tahlil qilinadi. Xususan, IFRS 16 – "Ijara" standartiga e'tibor qaratilib, uning asosiy qoidalari va amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqot ijara turlari, ularning moliyaviy hisobotga ta'siri va korxonalarning moliyaviy barqarorligiga ta'sirini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ijara hisobi, IFRS 16, moliyaviy hisobot, operatsion ijara, moliyaviy ijara, balansga ta'siri, ijara oluvchining hisoboti, ijara beruvchining hisoboti, iqtisodiy ta'sir, xalqaro standartlar, moliyaviy shaffoflik, kapital tuzilmasi, ijara majburiyatlari, ebitda yaxshilanishi, korporativ moliya.

Аннотация. В данной статье анализируются организационные основы аренды в рамках международных стандартов финансовой отчетности

(IFRS). Особое внимание уделяется стандарту IFRS 16 – "Аренда рассматриваются его основные положения и практическое значение. Исследование направлено на определение видов аренды, их влияния на финансовую отчетность и финансовую устойчивость предприятий.

Ключевые слова: Учет аренды, IFRS 16, финансовая отчетность, операционная аренда, финансовая аренда, влияние на баланс, отчетность арендатора, отчетность арендодателя, экономическое влияние, международные стандарты, финансовая прозрачность, структура капитала, обязательства по аренде, улучшение EBITDA, корпоративные финансы.

Kirish

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) butun dunyo bo'ylab buxgalteriya hisobini muvofiqlashtirish va standartlashtirishga qaratilgan. Ular orasida IFRS 16 – "Ijara" standarti ijara operatsiyalarini hisobga olish va moliyaviy hisobotda aks ettirish bo'yicha muhim o'zgarishlarni joriy qildi. Ushbu maqolada ijara operatsiyalarini tashkil etish, moliyaviy hisobotda aks ettirish hamda uning kompaniyalar moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlil qilinadi.

Metadalogiya

Tadqiqot hujjatlar tahlili, iqtisodiy-moliyaviy tahlil va qiyosiy tahlil usullariga asoslanadi. IFRS 16 standartining turli korxonalarda qo'llanilishi misollar asosida o'rganiladi. Shuningdek, buxgalteriya hisobida ijara operatsiyalarining moliyaviy hisobotda qanday aks ettirilishi va ularning samaradorligi baholanadi.

Natija va Muhokamalar

IFRS 16 standarti 2019 yil 1 yanvardan kuchga kirgan bo'lib, ijara operatsiyalarini moliyaviy hisobotda aks ettirish usullarini o'zgartirdi. Ushbu standartga ko'ra:

- ❖ Lizing oluvchi (ijarachi) balansda ijara aktivi va ijara majburiyatini aks ettirishi kerak.
- ❖ Lizing beruvchi (ijaraga beruvchi) uchun esa amaliy o'zgarishlar kamroq bo'lib, u ijarani moliyaviy yoki operatsion ijara sifatida hisobga olishi mumkin.

Bunday yondashuv korporatsiyalarning balanslarida aktivlar va majburiyatlarning oshishiga, shuningdek, EBITDA ko'rsatkichining yaxshilanishiga olib keldi.

Ijara turlari va ularning moliyaviy hisobotga ta'siri

Ijara ikki asosiy turga bo'linadi:

- Qisqa muddatli ijara – 12 oydan oshmaydigan shartnomalar.
- Uzoq muddatli ijara – uzoq muddatli majburiyatlar bilan bog'liq ijara.

Ijara turi	Balansda aks ettirilishi	Hisob-kitobga ta'siri
Qisqa muddatli	Balansda aks ettirilmaydi	Operatsion xarajat sifatida hisobga olinadi
Uzoq muddatli	Aktiv va majburiyat sifatida aks ettiriladi	Amortizatsiya va foiz xarajatlari orqali hisobga olinadi

IFRS 16 ning moliyaviy tahlili va ishlab chiqarish korxonalariga ta'siri

IFRS 16ning qo'llanilishi balans tuzilmasini o'zgartiradi, ayniqsa, kapitalni ijara orqali jalb qiladigan kompaniyalar uchun. Masalan, aviatsiya, avtomobilsozlik va logistika sohalaridagi yirik korxonalar ijara to'lovlarini moliyaviy majburiyat sifatida aks ettirishi kerak.

IFRS 16 va IAS 17 / IFRIC 4 ni solishtirish - asosiy farqlarning umumiy ko'rinishi

Muammo	UFRS 16	IAS 17/IFRIC 4
a ning ta'rifi ijaraga	Aktivdan foydalanish huquqi, ya'ni: aniqlangan aktiv va foydalanishni nazorat qilish huquqiga ega	Umuman olganda, IFRS 16 ga o'xshash, ammo batafsil ko'rsatmalar boshqacha
Ajratish ijarasi komponentlar	Alohida komponent, agar: -lizing oluvchi uchun alohida foyda va -boshqa komponentga juda bog'liq emas yoki ular bilan o'zaro bog'liq emas	Hech qanday aniq ko'rsatma yo'q (er va binolarni ijaraga berishdan tashqari)
shartnomalarning kombinatsiyasi	Muayyan mezonlar bajarilsa, shartnomalarni birlashtiring	Keng qamrovli ko'rsatma yo'q (SIC 27 ga qarang)
Istisnolar		

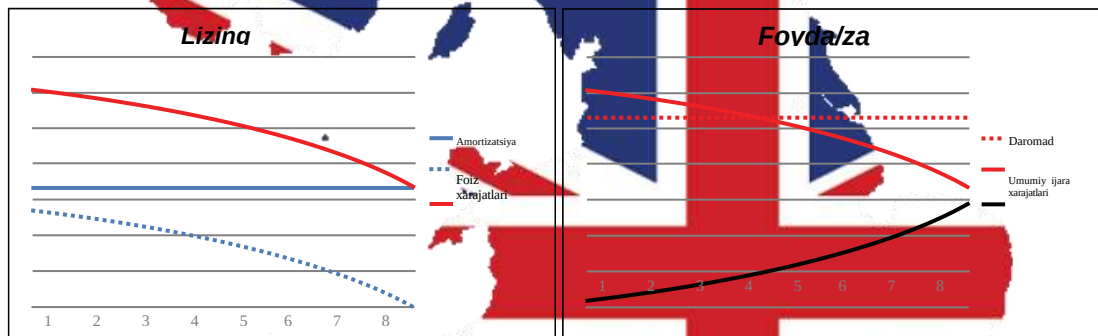
Qisqa muddatli ijara (ijara oluvchi)	Lizing muddati ≤ 12 oy (agar sotib olish imkoniyati bo'lmasa)	Yo'q
Kam qiymatli aktivlar (ijara oluvchi)	Qiymati $\leq 5\,000$ AQSh dollari	Yo'q
Ijaraga oluvchi buxgalteriya hisobi		
Balans	Deyarli har bir lizing uchun foydalanish huquqi aktivi va lizing majburiyati	<u>Operatsion lizing</u> : Hech qanday aktiv yoki majburiyat tan olinmagan (faqat hisob- kitoblar yoki oldindan to'lovlar) <u>Moliyaviy lizing</u> : Lizingga olingan aktiv va lizing majburiyati
O'zgaruvchan ijara to'lovlar	Agar ular indeks/stavkaga bog'liq bo'lsa, ijara majburiyatining bir qismi	Lizing majburiyatining bir qismi emas
Daromad hisoboti	Yagona yondashuv --Foydalanish huquqi aktivi: amortizatsiya --Lizing majburiyati: samarali foiz stavkasi usuli --O'zgaruvchan lizing to'lovlari lizing majburiyatiga kiritilmagan (ya'ni indeks/ stavkaga bog'liq emas)	<u>Operatsion lizing</u> : To'g'ridan-to'g'ri ijara to'lovlari - chiziqli asos <u>Moliyaviy lizing</u> : Lizing ob'ekti: amortizatsiya Ijara majburiyati: samarali foiz stavkasi usuli O'zgaruvchan lizing to'lovlari lizing majburiyatiga kiritilmagan
Pul oqimi bayonot	<u>Lizing to'lovining asosiy qismini</u> <u>ifodalovchi qismi</u> : Moliyaviy faoliyat natijasida kelib chiqadigan pul oqimi <u>Lizing to'lovining foiz qismini</u> <u>ifodalovchi qismi</u> : operatsion pul oqimi yoki moliyaviy faoliyat natijasida kelib chiqadigan pul oqimi (korxona siyosatiga qarab) <u>Qisqa muddatli lizing uchun to'lovlar,</u> <u>kam qiymatli aktivlarni ijaraga berish va</u> <u>lizing majburiyatiga kiritilmagan</u> <u>o'zgaruvchan lizing to'lovlari</u> : operatsion	<u>Operatsion lizing</u> : operatsion pul oqimi <u>Moliyaviy lizing</u> : UFRS 16 ga o'xshash

	pul oqimi	
--	-----------	--

Natijalar

- ❖ Korxonalarning qarziy-ibtidoiy kapital nisbati oshdi.
- ❖ Operatsion daromad yaxshilandi, chunki ijara xarajatlari operatsion xarajatlar tarkibidan chiqarildi.
- ❖ Investorlar uchun moliyaviy ma'lumotlar shaffoflashdi.

Foydalanish huquqi aktivining to'g'ri chiziqli amortizatsiyasi va lizing majburiyatiga qo'llaniladigan samarali foiz stavkasi usulining kombinatsiyasi butun lizing muddati davomida "jami lizing xarajatlari"ning kamayishiga olib

keladi. Bu ta'sir ba'zan deb ataladi 'oldingi yuklash'

Ko'pgina manfaatdor tomonlarning fikricha, "oldindan yuklash" effekti daromadlar to'g'risidagi hisobotda sun'iy o'zgaruvchanlikni keltirib chiqaradi, bu lizing shartnomasining iqtisodiy xususiyatlarini to'g'ri aks ettirmaydi, ayniqsa, agar mulkchilik bilan bog'liq xavf va foyda lizing beruvchida qolsa (operatsion lizing). Boshqalar esa iqtisodiy nuqtai nazardan lizing shartnomasi asosiy aktivdan foydalanish huquqini sotib olish narxini bo'lib-bo'lib to'lash bilan olishdir va "oldindan yuklash" buni aks ettiradi, deb hisoblashadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, agar lizing oluvchi muntazam ravishda almashtiriladigan shunga o'xshash lizing aktivlari portfeliga ega bo'lsa, ta'sir bir xil bo'lishi kerak.

Xulosa

IFRS 16 standarti ijara hisobini tashkil etish tartibini jiddiy o'zgartirdi. Uning qo'llanilishi korxonalarning moliyaviy hisobotiga, balans tuzilishiga va moliyaviy natijalariga katta ta'sir o'tkazadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu standart ijara to'g'risidagi ma'lumotlarni shaffoflashtiradi, investitsion qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi va korxonalarning hisobotini xalqaro andozalarga moslashtiradi.

References

1. IFRS 16 – "Leases", International Accounting Standards Board (IASB), 2016.
2. Deloitte, "A Guide to IFRS 16 and Its Implications," 2020.
3. PwC, "IFRS 16 Implementation and Practical Insights," 2021.